

Evert Lundquists ateljé vid Kina slott i Drottningholms slottspark hör till de mera udda miljöerna i Statens fastighetsverks bestånd. Varje söndag kl 16 under sommarmånaderna visas ateljémuseet för allmänheten; grupper kan beställa tid. Följ med in i konstnärsateljén som fram till 1950 var maskinhus som försåg Drottningholms slott med elström.

NÄR DEN KVINNliga GUIDEN på Kina slott har stängt dörren efter sig till Evert Lundquists ateljé får jag en märklig känsla av att vara på besök hos en konstnär som bara tillfälligt råkar vara ute. Det är tyst, men luften är mättad på känslor, minnen och avtryck från en gentleman och komplicerad personlighet, en konstnär i tweedkostym.

Där står stafflierna, väl använda penslar, klämda färgtuber och färdiga målningar som konstnären en gång lämnade dem tillsammans med oräkneliga små tidningsurklipp, papperslappar, både egna och andras kloka tankar och kära hälsningar och minnen från hustrun Ebba och tvillingsönerna Manne och Hymme. Tusentals små detaljer i exemplarisk ordning, vilket inte är någon tillfällighet. «Ett furiöst soignerat hyperordentligt geni» är ett citat av Ulf Linde från ett tidningsurklipp 1984 som hänger på väggen. På en annan papperslapp har konstnären själv skrivit några tröstande ord om döden.

«När jag beundrade ordningen i hans ateljé en gång konstaterade han torrt att disciplinen var nödvändig – 'själv är jag ju ett kaos'. Hans utsökta replikkonst kunde ibland få en demonisk underton som gick genom märke och ben», skriver Ulf Linde i förordet till Evert Lundquists memoarbok *Ur ett målarliv*. Lite längre fram fortsätter Linde: «Han ville vara en ljusets, färgens och volymens bonde – så långt bort från det tjatrande konstlivets kontorsskrapor som möjligt. På väggen i hans ateljé hade han nålat upp en liten reproduktion av Mondrian bredvid en av Rembrandt, och

Ett ateljéliv i ljus och mörker

MONICA STRANDELL, *Frilansjournalist och fotograf*

Överst. Mot slutet av sitt liv försämrades Evert Lundquists syn. För att kunna fortsätta måla skrev han stora lappar med namn på färgtuberna.

Stegen, huggkubben och yxan är modeller som återfinns på Evert Lundquists målningar. En av hans mest berömda målningar är «Yxan» som finns på Statens museum for konst i Köpenhamn.

Skynket vid fönstret hade Evert Lundquist hängt upp för att visa ljusets olika uppenbarelser. Skynket var ett stimulerande motiv som återfinns i den övre målningen på väggen.

när jag undrade vad en Mondrian hade där att göra svarade han bara: 'natur som natur' ».

FAMILJ OCH VÄNNER

Vid sidan av Evert Lundquists konst finns den övriga familjens egna konstverk som på hans absoluta inrådan har en given plats i ateljén sedan den blev museum. Där finns Evert Lundquists enda skulptur och två skulpturer av vännen och konstnärskollegan Olle Nyman i Saltsjö-Duvnäs, där familjen Lundquist bodde på Nyman-ska Övre gården från 1942 till 1953.

I ateljén finns också det förstora fotografiet från förlovningen mellan Evert Lundquist – eller Ludde som han allmänt kallades på egen begäran – och Ebba Reuter-crona på Operakällarens takterrass den 31 maj 1942.

«Fotot visar ett elegant, nästan mon-dänt, par i lugn och behaglig sinnesstäm-ning. Tittar man noga ser man att Ebbas cigarett inte är tänd. Hon ville kanske visa att hon var en vuxen och sofistikerad dam» skriver Jan Gottfarb, vän till konst-närsparet och sekreterare i Evert Lund-quists stiftelse i en text om familjen, *Ett konstnärspär – en saga om ljus och mörker*.

De hade träffats på Utö midsommaren 1937, Evert Lundquist hade beställt en omelett på 40 ägg på värdshuset och upp-trätt hotfullt mot en dam med kinesiska tofflor nere på bryggan. «Du och jag ska gifta oss!» hade han sagt till Ebba, men det tog sex år innan han hade övertygat henne.

STÄNDIGT NYA UPPTÄCKTER

Solen smyger sig in mellan trädens blad-verk genom de stora välvda fönstren i ateljén och kastar ett riktat ljus på en upp-stoppad fågel, en burk med väl använda penslar och ett skynke av oblekt lakans-väv. Konstnären har hängt upp det som en gardin i rummet så att släpljuset förstär-ker vecken i tyget. Han skapade motiv för sitt måleri i ateljén, där han de första fem åren ofta sov på loftet innan hela familjen år 1958 kunde flytta in i före detta maski-nistbostaden intill ateljén.

Interiören är så mättad av detaljer att även Jan Gottfarb som har besökt den så många gånger ännu kan göra nya upp-täckter, berättar han när han senare sakta går runt och plockar bland ramar i ateljén. Han funderar över hur han ska formulera orden om en stor konstnär med en mång-fasetterad personlighet.

– Luddes ordningssinne var ett nöd-

Överst. På golvet står en förstoring av ett fotografi från förlovningen mellan Evert Lundquist och Ebba Reutercrona på Operakällarens takterrass den 31 maj 1942. Ett mondänt par i lugn och behaglig sinnesstämning.

T.v. På väggen mot pentryt i ateljén hänger en gipsavgjutning av en antik grekisk relief från Ludovisi-samlingen i Rom. Liknande reliefer finns i Olle Nymans ateljémuseum i Saltsjö-Duvnäs.

vändigt instrument för att tygla ett kaotiskt inre. Han var väldigt populär bland sina elever. Det fanns mycket värme i hans pedagogik som professor i måleri på Konsthögskolan, åren 1960–70. Han hade en generös och liberal inställning till elevernas individualitet. Det var under Vietnamåren och Ludde var omtyckt även av eleverna på vänsterkanten trots att han själv var borgerlig.

BORGERLIGHETEN SOM RUSTNING

I ett hörn av ateljén står några tomma flaskor på en bricka, spår efter de många fester som Ludde ordnade i ateljén dit hans elever ofta var bjudna. Han älskade ateljén och bjöd gärna dit sina vänner, men aldrig när han arbetade. Efter långa arbetspass i ateljén åkte han gärna till stan för att koppla av på Den Gyldene Freden eller Operakällaren.

Jan Gottfarb berättar att Ludde behövde borgerligheten som en rustning för att inte spåra ur emotionellt.

– Han hade en enorm förmåga att mobilisera disciplin och kunde därigenom leva ett relativt normalt liv. Han kom från ett kultiverat hem, modern kom från en Stockholmsfamilj och var släkt med sångerskan Jenny Lind och målaren Oscar Björck. Fadern var byråchef på Järnvägsstyrelsen. Ludde föddes och växte upp i mormoderns hus på Tegnergatan 9 i Stockholm. I sin memoarbok *Ur ett målliv* skriver han att han som barn såg August Strindberg gå mitt i gatan på vintern för att undvika nedfallande istappar.

– I allmänhet var Ludde en sympatisk sällskapsmänniska men det kunde hända att fasaden sprack. Då fanns det inga gränser för hur otrevlig han kunde bli. Många kritiserade honom för det, men de förstod inte att Evert Lundquist led av en hemsk sjukdom. Om man har reumatism kan folk känna hur stort medlidande som helst, men om någon är mano-depressiv är det inte alla som fattar att de måste vara förstående, säger Jan Gottfarb.

Han har efter många år fått ihop några av pusselbitarna om Evert Lundquist:

– Hans kallelse att vara konstnär bestod i att skildra kampen mellan ljus och mörker i naturen – men egentligen inom honom själv. Han var begåvad inom musik och språk, men valde tidigt bort musiken till förmån för måleriet. De flesta konstnärer som förstår sig på måleri anser att Evert Lundquist var en verkligt stor konstnär. Ett sådant uttryck som 'stor konstnär' är omodernt i dag och det retar

många. Att med sitt konstnärsskap klara av att bemästra en sådan svår sjukdom som mano-depressivitet är något storartat. Det går att förstå om man ser på hans målningar, men man bör titta noggrant. Evert Lundquistutställningen på Waldemarsudde för tre år sedan blev nedsablad av en kritiker och jag tror inte att hon förstod detta.

Evert Lundquist hade en framgångsrik karriär som konstnär. Enbart de första åren på 1960-talet ställde han ut i London, Milano, Paris, New York, Chicago, Venedig, Bryssel och Kanada. I sin memoarbok skriver han om det soliga livet på Drottningholm under dessa år: «Mitt arbete de här åren fortfor med en oförminskad intensitet och jag kände mer och mer den fasta marken under mina fötter, bildligt talat. Det var naturligtvis av oerhörd betydelse att kunna få arbeta i denna stora ateljé som i alla avseenden varit det fasta stödet i min verksamhet.»

MASKINHUSET PÅ DROTTNINGHOLM

Hur kom det sig då att det gamla maskinhuset från 1907 blev Evert Lundquists ateljé i över 40 år? Jan Gottfarb berättar:

– Slottsarkitekt på Drottningholm var då Ivar Tengbom och hans son Anders Tengbom, också arkitekt, umgicks mycket i konstnärskretsar. När maskinhuset inte längre behövdes 1950 kom Anders Tengbom på att huset med den höga takhöjden och de stora välvda fönstren skulle bli en utmärkt ateljé. Tengbom frågade sina vänner på Konstnärsbaren om någon var intresserad av att ta över den. Flera tyckte nog att den låg för långt från stan, men Evert Lundquist nappade. Ateljén som han hade i Övre gården hos Nymans i Saltsjö-Duvnäs var så liten att han måste använda en kikare bak och fram för att kunna bedöma sina målningar på avstånd.

Tengbom inredde ett loft och ett pentry och torrpass i bottenvåningen. De första fem åren sov Ludde på loftet medan familjen bodde kvar i Nacka, dock inte hos Nymans. Först när maskinistbostället intill blev ledigt kunde hela familjen bosätta sig där. Men förutsättningen för att få hyra det var att Lundquist skulle bekosta upprustningen själv.

I samma veva hade Ludde skickat en stor oljemålning, *Oxkroppen*, efter Rembrandt per båt till Sao Paulo i Brasilien. «Jag hade sån jävla tur», sa Ludde, «att det utbröt en eldsvåda på båten och jag fick ut 30 000 kronor på försäkringen. Det hade

När man ser ateljén och dess vackra proportioner är det svårt att föreställa sig att det var svårt för arkitekt Anders Tengbom att hitta en konstnär som ville hyra den. På staffliet till höger står målningen «Fåglar mot grön himmel», ett typiskt exempel på det snabba måleri som Ludde blev tvungen att använda sig av när hans syn hade försämrats. Ulf Linde anser att den är ett mästerverk.

Varje söndag kl 16 under sommarmånaderna öppnas dörren för besökare till Evert Lundquists ateljé i Drottningholms slottspark.

räckt till att köpa en ny Cadillac, men för de pengarna rustade vi upp maskinistbostället.»

Jan Gottfarb berättar vidare den märkliga historien om hur ateljén blev statligt museum bara genom ett handslag:

– År 1987 när Ludde var 83 år och i slutfasen på sin karriär föreslog jag att ateljén borde bli museum. Ludde tyckte mycket om ståthållaren Harald Smith på Drottningholms slott och jag bestämde mig för att fråga honom. «Vi tar ett manligt handslag på saken, här är kardan», sade Smith, en gammal militär som inte led av någon

onödig beslutsångest. Som motprestation skulle familjen Lundquist skänka målningar till staten.

LJUS OCH MÖRKER

Donationen av ateljén med all konst överlämnades till staten den 15 oktober 1987. Det började skymma och Ludde hade installerat belysning med fyra oavskärmade glödlampor på 300 respektive 500 watt. Smith kom med kungaparet och uppvaktning. Det här kommer att sluta med en skräll, tänkte jag. Vi har inte tillräckligt med el.

Mörkret började falla ... då pajade belysningen! Kungen och Ludde stod framför målningen *Staffliet* som går i bordeauxrött. Då hör man kungens röst: «Den lyser så dramatiskt i mörkret!» Vi tände stearinljus och jag hoppades få guida drottningen men Luddes son Manne kom före: «Jag känner på mig att vi har träffats i ett tidigare liv», började han, och jag förstod att han hade brädat mig. Charmigt, eller hur?

Kungaparets besök drog ut på tiden. Ebba, som alltid hade varit lite oppositionell och skeptisk mot all överhet, blev lite otålig. Ludde, klädd i kritstrecsrandig kostym, ställde sig i givakt och spelade *Eine Kleine Nachtmusik* på speldosan som ett tecken på att föreställningen var slut. Kungen och drottningen trivdes uppenbarligen bra i ateljén men var till slut tvungna att försvinna till ett föräldramöte. Innan kungen gick sa han: «Tack för gåvan! Jag ska se till att det här museet blir väl omhändertaget».

Innan Smith pensionerades talade han med kungens hovauditör Gillis Wetter och de kom fram till att saken skulle få mera stadga om det fanns en stiftelse bakom museet.

Stiftelsen har fått och ärvt grafik och några målningar av Ludde och uppbar upphovsrättspengar fram till år 2064.

År 1990 lämnar Evert Lundquist ateljén efter 37 års arbete där. Tre år senare öppnar ateljémuseet och konstnärsparet flyttar till Ekgårdens äldreboende. Den 17 juli 1994 fyller Evert Lundquist 90 år och dör den 4 november samma år. Hans stoft är strött för vinden. Ebba och sonen Manne ligger begravda tillsammans på Lovö kyrkogård någon kilometer från ateljén och hemmet i det gamla maskinistbostället. Familjens tragedi var att sonen Hymme försvann spårlöst i Göteborg redan 1965 vid 18 års ålder och blev senare dödförklarad. **KV**